

Povijest/istorija

, poslao Opcina Busovaca
Monday, 08 April 2013

Busovaèa leži u dolini na znaèajnom raskrižju cesta Lašvanske i Lepenæke doline. Ovaj divni krajolik odlikuje blagim brežuljcima oko grada koji lagano prelaze u visoke planine obrasle gustim šumama, bogatim šumskim plodovima i divljaci. Da bismo busovaèkoj, a i široj javnosti predstavili prošlost ovoga grada, poèet cemo s podrijetlom/porijeklom samoga imena Busovaèa koje je i te kako zanimljivo. O nastanku imena Busovaèa postoje pisana vrela i višegodišnje legendi i narodnih predaja. U monografiji "Busovaèa" izdanoj 1971. navodi se da je Gustav Thoemmel zakljuèio po Teodozijevoj ploèi iz IV. st. n. e. da je Busovaèa rimsko naselje Baloja kuda je prolazila rimska cesta od Siska do Solina. Legende i predaje o podrijetlu/porijeklu imena Busovaèa su mnogobrojna i uglavnom se vežu uz pothvate junaka narodnih pjesama. Primjerice, postoji legenda da je konj Vuka Jajcanina skoèio s brda Hum u Busovaèu kojom prigodom je izvalio bus sa zemljom i travom. Etimološki gledano, podrijetlo/porijeklo imena se najèešće veže uz rijeè bus u navedenom znaèenju ili uz rijeè busovati, tj. oglašavati, vezujuæi to uz znaèaj oglašavanja kroz Busovaèu kao mjesta na važnom cestovnom pravcu. U pisanim dokumentima naselje Busovaèa prvi put se spominje 16. kolovoza 1371., kada je trgovac Gojko Cepic iz Busovaèe prodao Mlecaninu Johanu Rombaldu Bonu 30 milijarija (15 tona) željeza. Taj se dokument èuva u Dubrovaèkom arhivu. Meutim, povijest Busovaèe kao znaèajnog naselja daleko je starija, iako nije saèuvano mnogo materijalnih ostataka iz prošlih razdoblja. Naseljavanja ovog podruèja je bilo još u neolitsko doba, èemu svjedoæe grobovi starih Ilira primjetni na nekoliko mjesta u dolini rijeke Kozice te srebrni novac Ilira (Apolonie) pronaðen na podruèju Kaonika. U rimsko doba kroz Busovaèu je prolazila važna rimska cesta preko Bara dalje prema Kiseljaku, a pojedine dionice te ceste mogu se i danas naslutiti. Materijalne ostatke rimske kulture na tom podruèju èine èetvrti, ostatci rimske graðevine od opeke u selu Polje, podzemna grobnica na brežuljku Borak, ruine rimskih kuæa, miljokaz pronaðen na Kaoniku i dr. Slavensko puèanstvo se doseljava u ove krajeve koncem VI. i pocetkom VII. st., a do X. st. imamo vrlo malo dokaza s tog podruèja i ono je manje znanstveno obradeno. Od X. do XII. st. u èirem zahvatu Sarajevsko-Zenièke doline stvarana je prva bosanska dræava. Od utvrda iz tog razdoblja ostale su ruinirane graðevine od kojih su najvažnije Medvjedgrad (Stari Grad), Gradine, Kaštel, Hum i dr. Svjedoci materijalne kulture su i srednjovjekovni nadgrobni spomenici, steæci, kojih je u ovom kraju relativno veæi broj. Naselja Kupres, Ravan i Carica bili su srednjovjekovni gradiæi koje su Turci teško poharali u XV. st. Za vrijeme turske vladavine Busovaèa se prvi put u pisanim dokumentima spominje 1468. i 1480., kada se vojska ugarsko-hrvatskoga kralja Matija Korvina sukobila s turskom vojskom izmeðu Busovaèe i Viteza. Spomenici kulture iz tog vremena su dæamije, Ciglana, turbeta, nišani itd. Busovaèa se nalazila na važnoj prometnici od Banje Luke preko Travnika do Sarajeva zbog èega je èesto doivljavala prolaske i sukobe raznih vojski i brojne bune turskih feudalnih moænika. I za vrijeme austrougarske uprave Busovaèa je odigrala znaèajnu ulogu. Naime, 14. kolovoza/augusta 1878. austrougarska vojska je s dvjema kolonama ula u Busovaèu gdje se utaborila i otvorila ratnu bolnicu. Uspostavom austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini Busovaèa dobiva status politièke ispostave fojnièkoga kotara u sastavu sarajevskog okruga. Grade se gospodarski, komunalni i javni objekti kao i željeznièka postaja/stanica Kaonik, i šumska uprava, pošta i brzojav/telegraf, katolièka crkva, groblja, puèka kola itd. U to vrijeme na podruèju današnje Busovaèe postojale su sljedeæe seoske opæine: Bukovci, Lugovi, Puti, Pridola i Poèulica. U novoj južnoslavenskoj zajednici, koja je stvorena 1918., Busovaèa je imala status opæine. Sporazumom Cvetkoviæ-Maæek 1939. stvorena je Banovina Hrvatska u ciji je sastav ušlo i busovacko općinsko podruèje. Tijekom/tokom èetverogodišnjeg rata, od 1941. do 1945., Busovaèa je bila znaèajna s vojnog aspekta jer je njezinim podruèjem prolazila vrlo važna cesta prema Sarajevu. Od 1943. na ovaj teren su se ubacivale partizanske snage koje su vršile diverzije na komunikacijama i izvodile manje vojne operacije. Odlaskom njemaèkih i povlaæenjem hrvatskih snaga 1945. u grad ulaze partizani i uspostavljaju vlast, i tad nastupaju dani za busovaèki puk, uhæenja, maltretiranja, ubijanja i dr. Veliki broj vojnika s podruèja opæine Busovaèa stradao je na neprojenim stratištima i logorima diljem bivše Jugoslavije i na Bleiburgu. U gospodarskom pogledu sve do 1992. Busovaèa je spadala u nerazvijene opæine u BiH, ali su ipak otvarani pojedini industrijski kapaciteti: Vatrostalna-Busovaèa, Mediapan, Komunalac i mnogi drugi. Politièke aktivnosti se intenziviraju poslije Prvoga svjetskog rata, a dominiraju stranke s hrvatskim predznakom. Politièki neizgraðena, slabo naoružana, nesložna jugoslavenska vojska nije pružila bitan otpor i za nekoliko dana Busovaèa je postala dio Nezavisne Dræave Hrvatske. Busovaèa je predstavljala jednu od najznaèajnijih karika i obrambenih uporišta postrojbi NDH do posljednjih dana rata, odnosno do 10. travnja/aprila 1945., kad nastupa razdoblje vladavine jedne stranke Komunistièke partije Jugoslavije. Prve demokratske izbore 1990. Busovaèa doèekuje kao izrazito nerazvijena opæina, a u veljaèi/februaru iste godine utemeljuje se višestranaèka koje sudjeluju na prvim demokratskim izborima. Hrvatska demokratska zajednica na èelu s Perom Kordæem pobjeðuje na prvim demokratskim izborima. Dolazi do novih ratnih zbivanja. Ratne strahote puèanstva/stanovništva Busovaèe poèinju 26. travnja/aprila 1992. kada su iz zrakoplova JNA ispaljene rakete na grad koje su prouzroèile materijalne i ljudske gubitke. Rat završava mirovnim sporazumom o federaciji u veljaèi/februaru 1994. Nakon teških ratnih stradanja na prostoru Lašvanske doline i cijele središnje/srednje Bosne Busovaèa doivljava svoj postupni oporavak i novi kvalitativni skok. Obnavljaju se stari i grade novi objekti te razvijaju sve gospodarske grane. Povijest/istorija našega grada je i te kako opsežna i burna. Od prvotnih vremena pa do danas Busovaèa je kroèila putem napretka, uspjeha i razvoja.

Èak je i pomalo zaèudujuæe da grad i opæina Busovaèa, èija površina iznosi 157 èetvornih/kvadratnih kilometara i u kojoj prema popisu puèanstva iz 1991. živi oko 19 tisuæa/hiljada stanovnika, zauzima tako važno mjesto u povijesti/istoriji, da

se spominje u svakom razdoblju kroz koje je prošla BiH, ali i mnoge druge zemlje. To se može objasniti time da naš relativno mali grad odlikuju povoljan zemljopisni/geografski položaj, ugodna klima, prirodne ljepote, ali također i divni ljudi koji su nadaleko poznati po gostoprimstvu te prijatnom i susretljivom odnosu prema domaćinjima. Priča o Hanki i Sejdi

Malo tko zna da je poznati domaći film "Hanka" iz 1955. snimljen prema istinitom događaju koji se zbio prije nekoliko desetljeća u Busovaci. Ubojstvo Hanke, lijepe Ciganke, opisao je i naš poznati književnik Isak Samokovlija, koji je u to vrijeme radio na ovim prostorima kao liječnik. Upravo je taj film 1956. bio nominiran za Zlatnu palmu Canneskog filmskog festivala. Redatelj filma je Slavko Vorkapić, Vera Gregović tumači lik Hanke, a Jovan Milićević lik Sejde. Tužna priča o prkosnoj Hanki i o njezinom ubojstvu odvija se na nekoliko lokacija u Busovaci. Hanka i Sejdo su živjeli u naselju Klokoti, a samo ubojstvo se dogodilo u krčmi čiji je vlasnik bio mještakin Jović. Bogdan Jović, sin pokojnog krčmara, bio je očevidac sukoba između Sejde i Hanke. "Sjećam se", priča Bogdan Jović, "da joj je glava bila iznad potočića koji i danas protječe glavnom ulicom Busovace." (objavljeno u časopisu "Naša riječ" 21. kolovoza/avgusta 1963.)

MARKO ALAUPOVIĆ (1885.-1979.) Roden je 10. svibnja 1885. u Busovaci. Teologiju je studirao u Sarajevu (1903.-1907.). Zareden je za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije 15. rujna 1907. Godine 1913. nadbiskup Josip Stadler šalje ga na studij u Rim, da bi 1915. prešao u Innsbruck, gdje je doktorirao 21. kolovoza 1916. Za biskupa je posvećen u Beogradu 24. rujna 1950. 7. rujna 1960. postaje rezidencijalnim nadbiskupom u Sarajevu i metropolitom vrhbosanske pokrajine. Sudjelovao je na Drugom vatikanskom saboru (1962./65.). U mirovinu je otišao 13. siječnja 1970. Umro je 18. travnja 1979. u Sarajevu, a pokopan je u sarajevskoj katedrali.